

ΕΝΑΣ ΑΚΟΜΑ ΧΕΙΜΩΝΑΣ ΚΟΝΤΡΑΤΙΕΦ; (του Σπύρου Μάνδρου)

Τί είδους κρίση είναι η κρίση που βιώνουμε;

Η απάντηση σ' αυτό το ερώτημα δεν είναι ούτε άσκοπη ούτε έχει φιλολογικό χαρακτήρα. Απ' την ορθότητά της εξαρτάται η βασική μας στρατηγική επιβίωσης – τόσο η ατομική/οικογενειακή όσο και η

συλλογική.

Γιατί άλλο πράγμα είναι μια ακόμα κυκλική κρίση του καπιταλισμού και τελείως άλλο πράγμα αν αυτό που συμβαίνει είναι κάτι βαθύτερο, σκοτεινότερο και μονιμότερο – τί άραγε; Η κάθε απάντηση επιβάλλει εντελώς διαφορετικά μέτρα, απαιτεί ριζικά διαφορετικές πολιτικές.

Μια κυκλική κρίση είναι εξ ορισμού πεπερασμένη χρονικά. Κάποια στιγμή η κρίση τελειώνει κι αρχίζει η οικονομική και κοινωνική ανάκαμψη. Τουλάχιστον έτσι γινόταν μέχρι τώρα τους τελευταίους δύο αιώνες – σε βαθμό που οι κρίσεις θεωρούνται φυσικές στην καπιταλιστική οικονομία, εγγενές στοιχείο του συστήματος. Έτσι και η παρούσα κρίση θα μπορούσε να θεωρηθεί προσωρινή, μια ατυχής στιγμή του καπιταλισμού, μια φυσική κι αναπόφευκτη αναποδιά που σύντομα θα παρέλθει. Και τότε όλοι μαζί, δυναμωμένοι από τις σημερινές δοκιμασίες, θα επιστρέψουμε στην προτεραία οικονομική, κοινωνική και πολιτική κατάσταση και θα μπορούμε να δανειζόμαστε, να δανειζόμαστε, να δανειζόμαστε και να καταναλώνουμε, να καταναλώνουμε, να καταναλώνουμε... Αυτό προσπαθούν να μας πείσουν πως θα συμβεί οι κυβερνήσεις, η Ευρωπαϊκή Ένωση, οι ΗΠΑ, το ΔΝΤ, οι G20 και κάθε πράκτορας και πρακτοράκι της διεθνοτραπεζικής αυτοκρατορίας. Όλοι ποντάρουν σε μια κυκλική κρίση του καπιταλισμού, σε ένα ακόμα κύμα

Κοντράτιεφ. Είναι όμως έτσι;

✘ Τι είναι τα κύματα Κοντράτιεφ

Τα κύματα Κοντράτιεφ, που λέγονται επίσης υπερκύματα, μακρά κύματα, κύματα Κ ή μεγάλοι οικονομικοί κύκλοι, είναι σιγμοειδείς καμπύλες που υποτίθεται ότι περιγράφουν την παγκόσμια καπιταλιστική οικονομία.

Οι κύκλοι αυτοί διαρκούν κατά μέσο όρο 50 χρόνια (στην πραγματικότητα από 40 έως 60) και απαρτίζονται από περιόδους υψηλής οικονομικής ανάπτυξης που εναλλάσσονται με περιόδους χαμηλής οικονομικής δραστηριότητας.

Η θεωρία των κυμάτων Κοντράτιεφ διατυπώθηκε για πρώτη φορά από τον Ρώσο οικονομολόγο Νικολάι Κοντράτιεφ το 1925 και προφανώς δεν έγινε αποδεκτή από τη σταλινική ορθοδοξία με αποτέλεσμα την εκτέλεσή του το 1938.

Ορισμένοι σχολιαστές της θεωρίας του Κοντράτιεφ διαχωρίζουν αυτά τα κύματα σε τέσσερες εποχές και έχουμε έτσι ανοίξεις, καλοκαίρια, φθινόπωρα και χειμώνες Κοντράτιεφ.

Υπάρχουν σήμερα διάφορες ερμηνείες των κυμάτων Κοντράτιεφ, με επικρατέστερη τη θεωρία του τεχνολογικού νεωτερισμού που υποστηρίζει ότι ορισμένες κρίσιμες τεχνολογίες οδηγούν σε τεχνολογικές επαναστάσεις, οι οποίες με τη σειρά τους αναπτύσσουν νέους βιομηχανικούς ή εμπορικούς τομείς.

Το παρακάτω γράφημα περιγράφει τα κύματα και τις εποχές Κοντράτιεφ σε συνδυασμό με τις τεχνολογικές επαναστάσεις των δύο τελευταίων αιώνων.

Κύματα Κοντράτιεφ από το 1800 μέχρι σήμερα. Κατά τη θεωρία βρισκόμαστε σε εποχή Υ (ύφεση, Χειμώνα Κοντράτιεφ).

Πάλι κατά τη θεωρία, πρέπει να περιμένουμε μια εποχή Α (ανάκαμψη, Άνοιξη Κοντράτιεφ).

Η κυριότερη αδυναμία της θεωρίας των κυμάτων Κοντράτιεφ είναι ο “ωρολογιακός” χαρακτήρας της, που προδίδει την καταγωγή της από τις γραμμικές και μηχανιστικές καρτεσιανές αντιλήψεις του 18ου και 19ου αιώνα. Αποδίδοντας στην ανθρώπινη κοινωνία, ή έστω σε μια πολύ κρίσιμη πλευρά της, την ανθρώπινη οικονομία, τυπικές, μηχανιστικές ιδιότητες (μια τυποποιημένη επαναληπτικότητα σαν το τικ-τακ του μηχανικού ρολογιού), αδικούμε όχι μόνο την κοινωνία, αλλά τη σκέψη μας προπαντός. Παρά την εικονογραφική της αξία και τη σημερινή της βολικότητα για τους εκπροσώπους της βυθιζόμενης διεθνοτραπεζικής αυτοκρατορίας και, προπαντός, τους προπαγανδιστές τους, η θεωρία των κυμάτων Κοντράτιεφ έχει αμφισβητηθεί από πολλούς οικονομολόγους και ιστορικούς της οικονομίας. Όμως ακόμα και μεταξύ των υποστηρικτών της αρχίζει να γεννιέται η υποψία ότι τα κύματα Κοντράτιεφ, αν δεχτούμε πως πράγματι αποτελούν εγγενή συστατικά της καπιταλιστικής “ανάπτυξης”, δεν εγγυώνται κατ’ ανάγκη μια νέα επανάληψη της καπιταλιστικής τραγωδίας. Η περίπτωση του γνωστού κοινωνιολόγου και συγγραφέα Immanuel Wallerstein είναι χαρακτηριστική.

“Ο καπιταλισμός αγγίζει το τέλος του”

Τα τελευταία χρόνια, ο διάσημος καθηγητής Βάλλερστάιν του Πανεπιστημίου Γιέιλ, που λαμβάνει σοβαρά υπ’ όψη στην ανάλυσή του τα κύματα Κοντράτιεφ, υποστηρίζει πως φτάνουμε στο τέλος των συγκυριακών κύκλων του καπιταλισμού. Λόγου χάρη, σε μια συνέντευξή του στη Le Monde τον Οκτώβριο του 2008 δηλώνει απερίφραστα: **“Έχουμε μπει προ τριάντα ετών στην τελευταία φάση του καπιταλιστικού συστήματος”**. Και εξηγεί:

Η περίοδος καταστροφής της αξίας, που κλείνει τη φάση Β ενός κύκλου Kondratieff, διαρκεί γενικώς από δύο ως πέντε χρόνια, πριν ικανοποιηθούν οι συνθήκες εισόδου στη φάση Α, τότε που κάποιο πραγματικό κέρδος μπορεί πάλι να εξαχθεί από τους νέους τύπους υλικής παραγωγής, που περιγράφηκαν από τον Schumpeter. Αλλά το γεγονός ότι η φάση αυτή αντιστοιχεί τώρα σε μια κρίση του συστήματος, μας αναγκάζει να εισέλθουμε σε μια περίοδο πολιτικού χάους, κατά τη διάρκεια της οποίας οι κυρίαρχοι

πρωταγωνιστές, που βρίσκονται στην κορυφή των επιχειρήσεων και των κρατών της Δύσης, θα προσπαθήσουν να κάνουν οτιδήποτε είναι τεχνικώς δυνατό, για να ξαναβρούν την ισορροπία, παρότι το πιθανότερο είναι πως δεν θα κατορθώσουν να κάνουν τίποτε.

Σε μια άλλη συνέντευξή του στην κορεάτικη εφημερίδα Χανκουορέχ τον Ιανουάριο του 2009, ο καθηγητής περιγράφει τον μηχανισμό που οδηγεί τον καπιταλισμό καταπάνω στις Ερινύες του:

Αυτό που θεωρώ ως θεμελιώδη κρίση του συστήματος είναι τόσο βαθύ που δεν νομίζω ότι το σύστημα θα βρίσκεται εδώ σε 20 ή 30 χρόνια από σήμερα. Θα έχει εξαφανιστεί και θα έχει αντικατασταθεί εντελώς από κάποιο άλλο είδος παγκόσμιου συστήματος. Η εξήγηση που έχω δώσει σε διάφορα κείμενά μου τα τελευταία 30 χρόνια είναι πως υπάρχουν τρία βασικά κόστη του κεφαλαίου κι αυτά είναι το κόστος προσωπικού, το κόστος πρώτων υλών και το φορολογικό κόστος. Κάθε καπιταλιστής πρέπει να πληρώνει και τα τρία αυτά πράγματα, τα οποία αυξάνονται σταθερά ως ποσοστό της τιμής στην οποία μπορείς να πουλήσεις τα προϊόντα σου. Έχουμε μάλιστα φτάσει στο σημείο όπου τα κόστη αυτά είναι τόσο μεγάλα και το ποσό της υπεραξίας που μπορείς να εξασφαλίσεις από την παραγωγή τόσο συμπιεσμένο που δεν αξίζει καν τον κόπο για τους σώφρονες καπιταλιστές. Γι' αυτό αναζητούν εναλλακτικές. Αλλά και άλλοι άνθρωποι αναζητούν άλλες εναλλακτικές. Για να τα περιγράψω αυτά, χρησιμοποιώ ένα είδος ανάλυσης Prigogine όπου το σύστημα έχει αποκλίνει τόσο πολύ από το σημείο ισορροπίας του που δεν μπορεί πια να επανέλθει σε οποιαδήποτε ισορροπία, έστω και προσωρινά. Συνεπώς βρισκόμαστε σε μια χαοτική κατάσταση. Συνεπώς υπάρχει διακλάδωση [των ενδεχομένων εκβάσεων]. Συνεπώς υπάρχει μια θεμελιώδης σύγκρουση για το ποιά από τις δύο πιθανές εναλλακτικές πορείες θα πάρει το σύστημα – πορείες εγγενώς απρόβλεπτες, αλλά πολύ πραγματικές. Μπορεί να έχουμε ένα σύστημα καλύτερο από τον καπιταλισμό ή μπορεί να έχουμε ένα σύστημα χειρότερο από τον καπιταλισμό. Το μόνο πράγμα που δεν μπορεί να έχουμε είναι ένα καπιταλιστικό σύστημα.

Τα όρια της καπιταλιστικής ανάπτυξης

Κατά τον καθηγητή Wallerstein, αυτή τη στιγμή ο καπιταλισμός βρίσκεται βυθισμένος σε μια θανάσιμη διπλή συγκυρία: Ένα χειμώνα Κοντράτιεφ και μια ολοένα και βαθύτερη, και μη επιλύσιμη, κρίση κερδοφορίας. Πίσω από την οικονομική ορολογία του καθηγητή (παραγωγή, κέρδος, υπεραξία, κόστη), μπορούμε, νομίζω, να διακρίνουμε μια θεμελιώδη επισήμανση: Ο καπιταλισμός δεν μπορεί πλέον να αναπτυχθεί, να επαναλάβει δηλαδή έναν ακόμα κύκλο Κοντράτιεφ, καθώς έχει συναπαντήσει τα αξεπέραστα όρια της ίδιας του της φύσης – την αρνητική ή έστω τη συμπιεσμένη υπεραξία.

Ο βιομηχανισμός σαν μηχανή παραγωγής και κατανάλωσης, σαν θερμοδυναμικό σύστημα που βρίσκεται σε συνεχείς ανταλλαγές με το περιβάλλον του (εισορές πόρων και εκροές αποβλήτων), αντιμετωπίζει πλέον οξύτερες ελλείψεις φυσικών πόρων, πρώτων υλών και ορυκτών καυσίμων, ενώ η περιβαλλοντική επιβάρυνση που προκαλεί έχει αγγίξει τα επίπεδα συναγερμού. Η μεταποίηση του φυσικού περιβάλλοντος του πλανήτη σε χρηστικά μη ανακυκλώσιμα στην πλειοψηφία τους αντικείμενα, καθώς και η κατασπατάληση των ορυκτών καυσίμων που επέτρεψαν την ξέφρενη λειτουργία αυτής της μηχανής, συνιστούν στην πραγματικότητα μια χωρίς προηγούμενο λεηλασία του ίδιου του φυσικού υποστρώματος της ανθρώπινης ύπαρξης.

Για όρια στην ανάπτυξη, όρια όμως με φυσικό και ποσοτικό χαρακτήρα, μιλάει τα τελευταία χρόνια και μια νέα “σχολή σκέψης” (ανώνυμη και ασύντακτη ακόμα) που δεν έχει καμιά σχέση ούτε με τη νεοκλασική οικονομική θεωρία ούτε με τη νεο-μαρξιστική ανάλυση. Πρόκειται για μια ολιστική προσέγγιση των κοινωνικών και οικονομικών φαινομένων, και κυρίως της παρούσας “καταβατικής” φάσης ενός τρόπου παραγωγής και διανομής, ζωής και πλουτισμού, σχέσεων και νοοτροπιών, που βασίζεται στην απεριόριστη και σε μεγάλο βαθμό μη αναστρέψιμη μαζική μεταποίηση της φύσης – μιλούν δηλαδή όχι απλώς για τον καπιταλισμό, αλλά για τον **βιομηχανισμό** (industrialism) στην ολότητά του (για να συμπεριλάβουν και τον παραπλήσιο κομμουνιστικό τρόπο μαζικής μεταποίησης). Οι ρίζες αυτής της

“σχολής” θα πρέπει να αναζητηθούν στην οικολογική θεωρία, στη θεωρία των συστημάτων και στα οικονομικά της ενέργειας.

Κατά τη νέα αυτή προσέγγιση, ο βιομηχανισμός σαν μηχανή παραγωγής και κατανάλωσης, σαν θερμοδυναμικό σύστημα που βρίσκεται σε συνεχείς ανταλλαγές με το περιβάλλον του (εισροές πόρων και εκροές αποβλήτων), αντιμετωπίζει πλέον οξύτερες ελλείψεις φυσικών πόρων, πρώτων υλών και ορυκτών καυσίμων, ενώ η περιβαλλοντική επιβάρυνση που προκαλεί έχει αγγίξει τα επίπεδα συναγερμού. Η μεταποίηση του φυσικού περιβάλλοντος του πλανήτη σε χρηστικά μη ανακυκλώσιμα στην πλειοψηφία τους αντικείμενα, καθώς και η κατασπατάληση των ορυκτών καυσίμων που επέτρεψαν την ξέφρενη λειτουργία αυτής της μηχανής, συνιστούν στην πραγματικότητα μια χωρίς προηγούμενο λεηλασία του ίδιου του φυσικού υποστρώματος της ανθρώπινης ύπαρξης. Ο βιομηχανισμός δεν έχει πια χώρο, ενέργεια και ευκαιρίες επέκτασης. Έφτασε και ξεπέρασε τα όριά του και τώρα έχει αρχίσει η κατάρρευσή του.

Άπειρη ανάπτυξη σε έναν πεπερασμένο πλανήτη

Ο Δυτικός τριουμφαλισμός έχει στηριχθεί ακριβώς σ’αυτή την ευσεβοποθική γραμμική προβολή του παρόντος στο άπειρο. Μεταφερμένες στο οικονομικό πεδίο οι αντιλήψεις αυτές συγκροτούν τη βαθύτερη ουσία, το πνεύμα του βιομηχανισμού: Αέναη, άπειρη οικονομική ανάπτυξη, άπειρη πίστωση που υποτίθεται ότι θα εξοφληθεί σ’ ένα μακρινό αλλά σίγουρο μέλλον, άπειρη φτηνή ενέργεια για να κινηθεί ο Λεβιάθαν της συνεχώς αυξανόμενης παραγωγής, διανομής, κατανάλωσης και αποκομιδής των καταναλωθέντων, άπειρες πρώτες ύλες που θα μεταποιούνται επ’ άπειρον, άπειρο εργατικό δυναμικό που θα προσφέρει επ’ άπειρον όλο και φτηνότερη εργασία... Κι όλα αυτά σε ένα μικρό, πεπερασμένο πλανήτη.

Στη νεοκλασική οικονομική θεωρία όλα είναι ζήτημα τιμών. Αν ένας πόρος αρχίσει να σπανίζει, η τιμή του ανεβαίνει με αποτέλεσμα τη στροφή των παραγωγών σε άλλους, φτηνότερους πόρους. Όλα μπορούν να υποκατασταθούν: Η εργατική δύναμη από άλλη φτηνότερη εργατική δύναμη ή από αυτόματες μηχανές, η άλφα

πρώτη ύλη από τη βήτα, ενώ η ασύμφορη φορολογική πολιτική ενός κράτους αποφεύγεται με τη μετακίνηση των εργοστασίων σε άλλο κράτος με ευνοϊκότερη φορολογική πολιτική. Και αν τα πράγματα ζορίζουν και αρχίζουν να εξαντλούνται οι πόροι, η πρόθυμη εργατική δύναμη ή τα φιλικά κράτη, τότε τα πράγματα διορθώνονται με ένα αδιόρατο πραξικοπηματάκι που ξαναβάζει τα πράγματα εκεί που θα 'πρεπε να είναι – αυτό δηλαδή που συμβαίνει αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα και τη Νότια Ευρώπη. Ο νεοφιλελευθερισμός και η παγκοσμιοποίηση είναι ακριβώς η αποκορύφωση αυτών των αντιλήψεων και πολιτικών. Τα πάντα είναι αναλώσιμα, υποκαταστάσιμα, εύπλαστα, ρευστά. Η έννοια της φύσης και του πεπερασμένου των φυσικών πόρων είναι τελικά άνευ σημασίας για την επικρατούσα οικονομική θεωρία, η οποία αναπτύσσεται μέσα στα πλαίσια ενός πολύ βολικού φιλοσοφικού αυτισμού με σπουδαιοφανείς λογιστικές αφαιρέσεις.

Η κυρίαρχη ακόμα οικονομική θεωρία αποτελεί την έσχατη λογική συνέπεια του Δυτικού ορθολογισμού και των δύο πυλώνων του: Των εννοιών της ανάπτυξης και της προόδου. Πουθενά σ' αυτό το ρεύμα σκέψης δεν υπάρχει ίχνος υποψίας για κάτι διαφορετικό από τη γραμμική κίνηση προς το άπειρο. Ακόμα και οι ανιχνευόμενες κυκλικές κινήσεις, όπως τα κύματα Κοντράτιεφ, θεωρούνται απλά σκαλοπάτια ή ασήμαντες ελικοειδείς λεπτομερείες στην ευθύγραμμη πορεία του Δυτικού ανθρώπου προς τη σίγουρη αποθέωση. Ο Δυτικός τριουμφαλισμός έχει στηριχθεί ακριβώς σ' αυτή την ευσεβοποθική γραμμική προβολή του παρόντος στο άπειρο. Μεταφερμένες στο οικονομικό πεδίο οι αντιλήψεις αυτές συγκροτούν τη βαθύτερη ουσία, το πνεύμα του βιομηχανισμού: Αέναη, άπειρη οικονομική ανάπτυξη, άπειρη πίστωση που υποτίθεται ότι θα εξοφληθεί σ' ένα μακρινό αλλά σίγουρο μέλλον, άπειρη φτηνή ενέργεια για να κινηθεί ο Λεβιάθαν της συνεχώς αυξανόμενης παραγωγής, διανομής, κατανάλωσης και αποκομιδής των καταναλωθέντων, άπειρες πρώτες ύλες που θα μεταποιούνται επ' άπειρον, άπειρο εργατικό δυναμικό που θα προσφέρει επ' άπειρον όλο και φτηνότερη εργασία... Κι όλα αυτά σε ένα μικρό, πεπερασμένο πλανήτη που έχει ήδη κατακτηθεί και λεηλατηθεί και για τον οποίο ξέρουμε με μεγάλη ακρίβεια πόσες

πρώτες ύλες διαθέτει ακόμα, πόσα ορυκτά καύσιμα και πόσοι άνθρωποι τον κατοικούν.

Προβάλλοντας ο βιομηχανισμός τη θεμελιακή αυτή φαντασίωση στην πραγματικότητα, κατάφερε στην ξέφρενη διαδρομή του τους δύο-τρεις τελευταίους αιώνες να εξαντλήσει ένα μεγάλο μέρος της ανθρώπινης κληρονομιάς σε αναντικατάστατους φυσικούς πόρους και να στραγγαλίσει τις ίδιες του τις δυνατότητες επιβίωσης. Αυτό που αντικρύζουμε σήμερα είναι ένας εξουθενωμένος βιομηχανισμός που οι βασικοί χειριστές του καταφεύγουν πλέον σε παίγνια χρηματοπιστωτικής απάτης για να διατηρήσουν τα όποια προνόμιά τους.

Τεράστια πολιτικά ερωτήματα

Για να επανέλθουμε στο αρχικό μας ερώτημα: Βιώνουμε έναν ακόμα χειμώνα Κοντράτιεφ; Ναι, θα μπορούσε να πει κανείς πως βιώνουμε πράγματι ένα χειμώνα Κοντράτιεφ, αλλά αυτό δεν έχει πια σημασία. Σημασία έχει ότι ο καπιταλισμός ή ακόμα καλύτερα ο βιομηχανισμός, είτε για εσωτερικούς του λόγους (αρνητική υπεραξία) είτε για εξωτερικούς, περιβαλλοντικούς λόγους (πεπερασμένες πρώτες ύλες και προπαντός ενέργεια, πεπερασμένη φέρουσα ικανότητα του πλανήτη, πεπερασμένη παθητική εργατική δύναμη), έχει φανερά μπει σε μια επιταχυνόμενη καθοδική πορεία που ενδεχομένως οδηγεί στην επικείμενη αιφνίδια κατάρρευσή του. Αν δεχτούμε πως αυτή η ανάλυση είναι ορθή, τότε γεννιούνται τεράστια πολιτικά ερωτήματα.

Και πρώτα απ'όλα, αν αυτό που αντιμετωπίζουμε είναι πράγματι η τελική κρίση του βιομηχανισμού. Εδώ όλα παίζουν και παίζονται. Ουσιαστικά μιλάμε για τέλος πολιτισμού. Είτε καλύτερο είτε χειρότερο, αυτό που θα έρθει σίγουρα δεν θα μπορεί να περιλαμβάνει τις δύο βασικότερες παραμέτρους του βιομηχανισμού, παραμέτρους που είναι και η κύρια αιτία των σημερινών του αδιεξόδων – την ανάπτυξη και την οικονομική επέκταση. **Οι κοινωνίες θα είναι έτσι υποχρεωμένες να υιοθετήσουν οικονομικά συστήματα σταθερής κατάστασης (steady state), δηλαδή συστήματα βιώσιμα μέσα στα όρια των πεπερασμένων φυσικών και κοινωνικών πόρων.** Κι εδώ μπορεί να

ανιχνεύσει κανείς το κεντρικό μέτωπο των επερχόμενων πολιτικών συγκρούσεων.

Έτσι, ακόμα και αν είναι ζήτημα ζωής ή θανάτου για τις μεταβιομηχανικές κοινωνίες η υιοθέτηση ή η επιβολή ενός οικονομικού συστήματος σταθερής κατάστασης, ποιά πρωτοπόρα ή αντιδραστική ελίτ, ποιό αστικό κόμμα ή ποιά επαναστατική πρωτοπορία, ποιό δημοκρατικό κίνημα ή ποιά πραξικοπηματική χούντα θα μπορούσε ποτέ να πείσει τις επί γενιές εκπαιδευμένες για το αντίθετο μάζες να εγκαταλείψουν το βασικό όραμά τους; Και με τί κόστος;

Οι έννοιες της ανάπτυξης και της οικονομικής επέκτασης, εκτός από σημαντικά εργαλεία συσσώρευσης πλούτου και δύναμης για τις άρχουσες τάξεις τους τελευταίους δύο αιώνες, αποτέλεσαν και θαυμάσια μέσα “εξαγοράς” και ελέγχου των μαζών. Η υπόσχεση για καλύτερη ζωή, για μόρφωση και κοινωνική άνοδο ήταν το ισχυρό και αποδείξιμο κίνητρο που μπορούσαν να προσφέρουν γενναϊόδωρα ως τώρα οι πολιτικές ελίτ είτε για να διατηρούν το status quo είτε για να το ανατρέπουν. Η πρόοδος και η ανάπτυξη έχουν ουσιαστικά ανακηρυχθεί σε πανίσχυρα θρησκευτικά σύμβολα από τον άνθρωπο του ύστερου βιομηχανισμού, στη θέση της παλαιότερης υπόσχεσης του παραδείσου. Έτσι, ακόμα και αν είναι ζήτημα ζωής ή θανάτου για τις μεταβιομηχανικές κοινωνίες η υιοθέτηση ή η επιβολή ενός οικονομικού συστήματος σταθερής κατάστασης, ποιά πρωτοπόρα ή αντιδραστική ελίτ, ποιό αστικό κόμμα ή ποιά επαναστατική πρωτοπορία, ποιό δημοκρατικό κίνημα ή ποιά πραξικοπηματική χούντα θα μπορούσε ποτέ να πείσει τις επί γενιές εκπαιδευμένες για το αντίθετο μάζες να εγκαταλείψουν το βασικό όραμά τους; Και με τί κόστος;

Αλλά ακόμα κι αν ήταν εφικτή η επιβολή ενός οικονομικού συστήματος σταθερής κατάστασης, τί θα σήμαινε αυτό πολιτικά και κοινωνικά; Κρίνοντας από το ιστορικό παρελθόν, τέτοια οικονομικά συστήματα προϋποθέτουν ή επιβάλλουν έντονες κοινωνικές διαστρωματώσεις και πολλές φορές καστοποίηση της κοινωνίας. Άραγε αποτελεί κάτι τέτοιο μια ενδεχόμενη έκβαση στις μεταβιομηχανικές κοινωνίες ή μήπως η ιστορική εμπειρία, η

μνήμη της σημερινής καθολικής παιδείας και η πληροφοριακή τεχνολογία, στον βαθμό και την έκταση που θα επιζήσουν, θα ωθήσουν την κοινωνία σε εντελώς νέα οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά μορφώματα;

Τα ερωτήματα είναι πολλά και καίρια και μάλλον πρέπει να τα εξετάσουμε σε χωριστό άρθρο. Μέχρι τότε, αξίζει να κλείσουμε με ένα ακόμα απόσπασμα από τη συνέντευξη του καθηγητή Wallerstein στη Monde:

“Βρισκόμαστε σε μια περίοδο, μάλλον σπάνια, κατά την οποία η κρίση κι η αδυναμία των ισχυρών αφήνουν χώρο στην ελεύθερη βούληση του κάθε άνθρωπου: Υπάρχει σήμερα ένα χρονικό διάστημα, κατά τη διάρκεια του οποίου ο καθένας μας έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει το μέλλον μέσω της ατομικής του δράσης. Αλλά, καθώς το μέλλον αυτό θα είναι το άθροισμα ενός ανυπολόγιστου πλήθους δράσεων, είναι απολύτως αδύνατο να προβλέψουμε ποιό θα είναι το μοντέλο που τελικά θα επιβληθεί. Σε δέκα χρόνια, πιθανό να μπορούμε να δούμε τα πράγματα καθαρότερα. Σε τριάντα ή σαράντα χρόνια ένα νέο σύστημα θα αναδυθεί. Πιστεύω ότι είναι το ίδιο πιθανό να δούμε να εγκαθίσταται ένα σύστημα εκμετάλλευσης πιο βίαιο δυστυχώς από τον καπιταλισμό, ή αντίθετα να δούμε να επικρατεί ένα μοντέλο πιο δίκαιο και αναδιανεμητικό.”

Σπύρος Μάνδρος

Πηγή/φωτό: Δηλαδή

Ευχαριστούμε τον κ. Μάνδρο για την άδεια αναδημοσίευσης του άρθρου του